

Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)

Elisabete Ares Licer ¹

Universidade de Vigo (España)

A equivalencia é un concepto traductolóxico que fai referencia a un proceso de tradución entre textos (Rakotojoelima 2004: 153). A tradución fraseolóxica pódese situar no nivel do léxico ou do discurso. Se buscamos equivalencias, non nos situaremos no nivel contrastivo entre sistemas lingüísticos, senón no nivel do texto. Con esta orientación preténdese dar dunha forma máis precisa unha información considerada primordial para o tradutor que traballa con unidades fraseolóxicas: o valor pragmático. Por esa razón, as unidades fraseolóxicas están contextualizadas con textos reais.

A dificultade reside en incluír toda a información presente, ademais de única e exclusiva de cada texto, nunha obra de consulta que debe presentar os datos de forma esquemática e xeneralizadora para facilitar o seu uso. Trátase de darlle ao tradutor da lingua meta un abano de posibilidades para que poida cubrir as variacións intencionais do discurso da lingua de orixe.

Palabras clave: equivalencia, unidades fraseolóxicas, rexistro, valor pragmático.

Equivalence is a traductological concept that makes reference to a translation process among texts (Rakotojoelima 2004: 153). Phraseological translation can take place both in the lexicon or speech levels. If we look for equivalences, we will not focus on the contrastive level among linguistic systems, but on that of the text. This orientation gives a more accurate information, which is considered essential for a translator who works with phraseological units: the pragmatic value. For that reason, those units are contextualized with real texts.

The difficulty lies in including all the available information, which belongs exclusively to each text, in a consultation work which must show the data in a schematic and general way in order to facilitate its use. The aim is giving the translator of the target language a fan of possibilities so that he can cover the international variations of the source language speech.

Key words: equivalence, phraseological units, register, pragmatic value.

---

¹ Tradución de Alba Vidal Fernández.

1. Tipos de unidades fraseolóxicas

O obxecto das equivalencias aquí tratadas son as unidades pluriverbais de significado non deducible a partir da suma dos significados dos seus compoñentes e de uso recorrente entre os falantes dunha comunidade lingüística. Dentro desta clasificación temos outra que nos dará dous tipos de unidades fraseolóxicas. O primeiro tipo refírese ás unidades con funcións sintácticas, e non gramaticais, dentro da oración (locucións substantivas, locucións adxectivas, locucións adverbiais e locucións verbais), que teñen significado semántico e poden presentar equivalentes monoverbais dentro da mesma lingua. O segundo tipo fórmano as unidades pluriverbais con funcións pragmáticas, sen funcións gramaticais e, na maioría dos casos, sen valor semántico ou descritivo: as fórmulas.

2. Corpus e criterio de selección

O corpus do portugués ten como base o *Dicionário de Provérbios Idiomatismos e Palavrões Francês-Português/Português-Francês* —en diante PIP— das autoras brasileiras Cláudia Xatara e Wanda Leonardo de Oliveira, editado no ano 2002. Fíxose unha selección previa de 500 unidades das 6.900 da obra. Posteriormente, este grupo quedou reducido a 110 locucións e 40 fórmulas, e para exemplificar nesta comunicación utilizaremos 25 locucións e dez fórmulas.

Para esta escollo tivéronse en conta tres criterios: a variedade de nivel de uso, a idiomaticidade e a presenza de europeísmos, procurando que houboese unha proporción numérica entre os tres. O primeiro deles, a variedade de nivel de uso, veu condicionado pola propia selección das autoras do corpus base para as unidades brasileiras, que afirman (2002: 59): “*que as EIs se encontram, em sua grande maioria, no nível coloquial*”. Esta afirmación, coas súas correspondentes estatísticas, é un aspecto que debería ser tomado en consideración. Por exemplo, moitas locucións adverbiais, algunhas non incluídas no PIP, como *a esmo*, poden ser consideradas de uso non coloquial. No mesmo parágrafo, as autoras afirman anteriormente que “*No que concerne às marcas sociais ou diastráticas, não há critério realmente preciso para se distinguirem os diversos níveis de língua ou marcas estilísticas*”. Antes de adjudicar dunha maneira xeral as unidades fraseolóxicas a un nivel de uso, sería necesario definir con antelación o que se entende por unidade fraseolóxica e os criterios utilizados para establecer os niveis de uso ou rexistros.

Outra observación que se pode facer ao ler esta cita é a imprecisión e mestura dos conceptos de **registro**, **nivel de lingua** e **nivel de uso**, algo que ocorre con frecuencia nas obras lexicográficas. O **registro** e o **nivel de uso** son dúas denominacións diferentes para un mesmo concepto baseadas en teorías lingüísticas diferentes: o primeiro pertence á lingüística funcional e o segundo, á análise do discurso. Así e todo, imos aproveitar esta dupla denominación e utilizáremola ao noso favor. Con nivel de uso faremos referencia á ocorrencia das lexías no grupo de rexistros, mentres que estes constituirán clasificacións de textos reais condicionados por factores situacionais e non clasificacións de unidades lingüísticas de sistema, que veremos con máis detalle no ítem do *nivel de uso*. En efecto, é o que acertadamente se dá nalgunhas obras

lexicográficas bilingües e fraseográficas como as aquí consultadas: *Espasa español-português/português-español*, Penadés Martínez no seu *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español* e o *Houaiss eletrônico*.

O **nivel de lingua** está relacionado co sistema e, neste caso, cabería falar da estrutura da linguaxe. Os niveis lingüísticos serían: fonética, fonoloxía, morfoloxía, sintaxe, semántica e pragmática.

O corpus utilizado para o galego ten como base o dicionario fraseográfico de Carme López Taboada e María do Rosario Soto Arias, en diante LT. Nos casos en que non se encontraron equivalentes ou se considerou que as definicións eran imprecisas, recorreuse, entre outros, ao *Diccionario de dicionarios*, coa busca por refráns e onde a obra que destacaba nesta materia era a de Eladio Rodríguez, e ao *Diccionario Cumio da lingua galega*, cunha importante presenza de unidades fraseolóxicas nas acepcións. Esporadicamente tamén foron consultados outros dicionarios galegos, tanto monolingües como bilingües; no entanto, ningunha desas obras presentaba referencias ao rexistro ou nivel de uso.

3. Elementos de información

Son os seguintes: tipo de unidade; denotación (para as locucións) ou valor situacional (para as fórmulas); imaxe (base metafórica); frecuencia de uso; nivel de uso; e valor pragmático (intención comunicativa e forza ilocutiva).

3.1. Tipo de unidade

Para as locucións utilizo a proposta de clasificación de Álvarez de la Granja (2003) con algunhas modificacións: as locucións ponderativas considéroas locucións verbais e non entran no corpus as locucións con funcións gramaticais.

No tocante ás fórmulas, usarei como clasificación base a do manual de Corpas (1996) con algunhas precisións tiradas da tese de licenciatura de Eloi Gestido de la Torre.

3.2. Denotación

Os significados das locucións tanto en portugués como en galego están recollidos de obras fraseográficas ou, cando iso non foi posible, das obras lexicográficas monolingües e bilingües presentes na bibliografía.

As fórmulas requiren un tratamento á parte a este respecto por causa de careceren de valor descritivo na maioría dos casos. Optei por describir o valor situacional, baseándome nos referidos traballos de Corpas e de Gestido.

Para facer a contextualización usouse a Rede e, deste modo, para o portugués seleccionouse o arquivo da *Folha de São Paulo* que abrangue todas as publicacións desde o ano 1994 ata o 2005 (máis completo que o arquivo *CetenFolha* da *Linguateca*, que só recolle os números publicados no ano 1996, sen outro tipo de textos en portugués brasileiro). A contextualización do galego foi feita co *Corpus do Galego Actual* do Centro de Investigacións Ramón Piñeiro, o CORGA, que contén textos escritos e orais de varios medios, xéneros e temas.

3.3. Frecuencia

Considerando a diferenza numérica entre as dúas linguas, pódese facer unha demarcación do uso. Primeiro, contabilizáronse tódalas contextualizacións das UF's de cada idioma. As que teñen maior frecuencia son as que serven de parámetro. Por exemplo, *ao pé da letra*, a locución que presenta maior frecuencia entre as recollidas neste traballo para o portugués, aparece en 588 exemplos e en galego, co maior número de contextualizacións, coincide a mesma locución “ao pé da letra” con 35 exemplos. Así, para establecer dez niveis de frecuencia, divídese o total de aparicións entre dez e a cada nivel súmaselle o resultado da división:

Portugués: 588 “ao pé da letra”	Galego: 35 “ao pé da letra”
0-58: 0	0-3: 0
58-116: 1	3-6: 1
116-174: 2	6-9: 2
174-232: 3	9-12: 3
232-290: 4	12-15: 4
290-348: 5	15-18: 5
348-406: 6	18-21: 6
406-464: 7	21-24: 7
464-522: 8	24-27: 8
522-580: 9	27-30: 9
580- +: 10	30 - +: 10

3.4. Nivel de uso

Normalmente, as obras lexicográficas no apartado de abreviaturas conteñen as indicacións do nivel de uso sen ningunha teorización previa. Penadés Martínez, no dicionario mencionado anteriormente, presenta un nivel *informal* e outro *vulgar*. As unidades non marcadas suponse que son de uso neutro ou estándar. No dicionario bilingüe de Espasa, na esquematización da información do lema, aparece o nivel de uso, non obstante, só no corpo da obra podemos ver cales son esas designacións xa que, aínda que estean presentes nas abreviaturas, non existe unha división con outros conceptos. Neste caso, o nivel de uso parece compartir terreo co tema ou ámbito (botánico, xurídico, etc.). O *Houaiss eletrônico* é o único que especifica o seu criterio de definición de nivel de uso: “*a faixa lingüística de expressão em que a palavra ou a acepção é empregada*”. Para unha maior precisión, cumpriría saber cales son os criterios para identificarmos a “*faixa de expressão*”.

Baixo os conceptos de *informal* e *formal* os falantes de calquera lingua podemos intuír que se indica o marco socio-espacial e o tipo de participantes do discurso que esixe diferentes comportamentos lingüísticos dos individuos dunha comunidade lingüística. En primeiro lugar, convén non asignar a un rexistro as unidades dun sistema lingüístico, neste caso as lexías. Aínda que o rexistro se constrúa con elementos lingüísticos e estes presenten unha maior ou menor ocorrencia segundo os factores

situacionais do discurso, este fenómeno é consecuencia do uso que lle dá o falante e que reproduce toda a comunidade lingüística e non do feito de que unha unidade sistemática pertenza a un rexistro. Así, considero preferible utilizar o termo *nivel de uso*, pois dirixe o foco de atención da clasificación cara á forma de empregar unha unidade léxica e non cara ao feito de pertencer a un rexistro.

Non obstante, é necesaria unha definición de rexistro para atribuírle posteriormente o nivel de uso. As autoras Calsamiglia e Tusón (2002:328-330) consideran como factores situacionais do rexistro o **campo** (esfera da actividade), o **teor** (participantes e función da mensaxe) e o **modo** (canal e xénero). Acertadamente, non teñen en conta as variedades diatópicas e diastráticas para a clasificación do rexistro por non dependeren do uso da lingua senón do tipo de usuario. Ao meu ver, sería interesante realizar un estudo dun amplo corpus de textos pertencentes a tódalas esferas da actividade social dunha comunidade lingüística e poder contrastalas con outras co fin de obter unha esquematización dos posibles tipos de rexistros e, así, poder verificar as ocorrencias das unidades léxicas. Iso aquí non é posible, pero podemos deseñar un punto de partida.

Farase unha redución do que consideramos pertinente en Calsamiglia e Tusón para os tres factores situacionais. En primeiro lugar temos o **campo**. Considérase a esfera da actividade social humana e é o factor que máis condiciona o tipo de discurso que utiliza o usuario da lingua. O tema non se considera un elemento definidor do campo. Un tema tratado no ensino na etapa infantil e na etapa de secundaria é o mesmo, no entanto utilízase un léxico diferente por causa do receptor. É certo que gaña en complexidade e consecuentemente, en conceptos e termos, cousa que tamén acontece, se o receptor é máis experto en oposición a un neófito, pero continúa a ser o mesmo tema cun discurso condicionado pola esfera da actividade e polo usuario da lingua. En conclusión, dentro do campo só se considera a esfera da actividade social.

En segundo lugar, o **teor** ten en conta o tipo de usuario (próximo/distante, xerárquico/solidario) e a función do texto (funcións da linguaxe de Jakobson). As intencións comunicativas dos actos de fala estarían dentro das funcións da linguaxe. Por exemplo, unha ilocución directiva encontraríase dentro da función expresiva ou da apelativa.

En terceiro e último lugar, temos o **modo**, onde estarían incluídos o canal e o xénero. Para as nosas contextualizacións, este factor non é pertinente dado que no caso do portugués proceden de textos da prensa escrita e este medio xa é un condicionante no **campo**. No caso do galego, proceden de textos escritos de xéneros máis variados, porén cunha presenza moi pequena. Moitas das unidades non están contextualizadas e as que están pertencen, na súa maioría, a textos literarios. O texto literario non crea rexistros. O/a autor/a dunha obra constrúe situacións, entre outros recursos existentes, cos rexistros. Sería necesario ampliar a variedade de corpus das unidades fraseolóxicas.

Despois de definidos os criterios para establecer os rexistros, estes serán estruturados conforme ás esferas das actividades sociais dunha comunidade occidental que se toma como referencia:

1. Administrativo
2. Prensa
3. Ensino (académico)
4. Laboral
5. Social (familia, lecer, amizade)
6. Esfera da ilegalidade social.

Nas dúas primeiras temos unha esfera de actividade social entre o poder dun estado e os cidadáns, unha de forma directa e lexislativa e a outra como formadora de opinións mediatizada por factores económicos, sociais e ideolóxicos. A esfera tres, apoiada polo poder, establece os modelos académicos de coñecemento, a forma de transmitirlos e de expresarse nunha comunidade lingüística. A esfera representada no cuarto punto pode estar aínda dentro dos modelos académicos, pero con terminoloxía especializada, ou afastarse, dependendo do teor persoal. A quinta e a sexta son as que máis se distancian da esfera tres, en función da preponderancia de determinadas funcións da linguaxe (expresivas, emotivas), do posicionamento do discurso a un nivel lingüístico máis externo ao sistema (pragmático) ou da presenza de factores externos á propia linguaxe (xestos, expresións etc.).

Se establecemos estes campos e o teor como marcos para establecer os tipos de rexistro, faltaría asociármolos as características lingüísticas inherentes a cada campo e teor. Penso que o tipo de cohesión (Casalmiglia e Tusón 2202: 230-239) textual, intimamente relacionada coa morfosintaxe máis ou menos académica se atendemos á cohesión gramatical, e relacionada co tema e co marco social se atendemos á cohesión léxica, é unha das características lingüísticas que se deben ter en conta, trátase dun texto oral ou un texto escrito. A falta de cohesión gramatical, por exemplo, indica que estamos ante un diálogo oral de teor persoal próximo que presenta moitos marcadores discursivos como as fórmulas.

Os tipos de rexistros, segundo estes criterios, poden ser:

1. **Administrativo:** teor persoal xerárquico, función apelativa ou informativa (depende de que lado estea o usuario), modo escrito ou oral, xénero burocrático. Cohesión textual gramatical con marcadores e conectores, deíxe textual.
2. **Prensa:** o teor persoal depende do xénero. Unha editorial sempre ten un emisor distante, unha noticia pode alternar distante/próximo e unha crónica ten un emisor próximo e/ou solidario. Modo oral ou escrito (as nosas contextualizacións son todas escritas). A función predominante é a referencial, compartida coa expresiva, a apelativa e a poética. Cohesión gramatical con marcadores e conectores ou con elementos deícticos situacionais discursivos (depende do xénero); cohesión léxica repleta de metáforas, metonimias e valoracións cualificativas.

3. **Académico:** teor persoal xerárquico ou distante, función referencial, modo oral e escrito, xénero ensaio, etc. Dependendo do nivel, a cohesión vaise intensificando. A niveis máis básicos atopamos unha mínima cohesión gramatical (conectores e marcadores) e predomina a cohesión léxica e a deixé situacional. Conforme se avanza no nivel, a cohesión gramatical con conectores e marcadores enriquecese, a deixé situacional dá paso á referencial e a cohesión léxica tamén se enriquece en variación.
4. **Laboral:** teor persoal distante ou xerárquico, función referencial, fática e apelativa. Modo oral e escrito, o predomínio dun ou doutro depende do ámbito laboral de que se trate. Consecuentemente, non se pode definir o xénero. Cohesión textual léxica específica de cada profesión.
5. **Social:** teor persoal próximo ou solidario, funcións expresiva, apelativa, fática e referencial (predominan as anteriores), preponderancia do modo oral aínda que tamén se dá o escrito (todo tipo de mensaxes electrónicas, cartas, etc.). Cohesión gramatical con conectores e marcadores pouco presente, predomina a discursiva con elementos de valor pragmático, cohesión deíctica situacional e cohesión léxica con pro-formas (*coisa, gente, negocio*, cousa, xente, asunto, historia...).
6. **Esfera da ilegalidade social:** teor xerárquico ou próximo, función referencial ou apelativa (principais), xénero dialogal, presenza de códigos que orixinan palabras con significados novos. Cohesión discursiva con marcadores pragmáticos, a maioría con palabras tabú, cohesión deíctica situacional, cohesión léxica en código.

Podemos concluír que para esta clasificación o rexistro está directamente definido polo que se considera o campo e atopámonos con seis posibilidades de textos ou discursos condicionados polo marco de estrutura social. Á súa vez, existen subdivisións segundo o teor persoal e funcional, a cohesión textual, os xéneros e o ámbito máis específico de cada un dos ítems.

Así, falta establecer os niveis de uso. Se as contextualizacións proveñen de fontes limitadas como as que manexamos aquí, non é fácil aplicar o esquema anterior. O que pode ser orientativo é o tipo de cohesión textual utilizada, o teor e a indicación de rexistro ou o nivel de uso indicado na obra lexicográfica consultada unido ao xénero do texto. Os tres dicionarios mencionados utilizan as nomenclaturas tradicionais de *informal/formal*, *vulgar* con algunha especificación de materia (botánica), social (droga, criminal) ou de tropo retórico (ironía, hipérbole), algún con especificacións máis amplas que outros, como o *Houaiss*. Un termo debe ser neutro e preciso, e *informal/vulgar* implican unha adxectivación inadecuada desde o punto de vista científico. Asociarase nivel de uso *informal* ao rexistro **social** ou pertencente a outros rexistros con teor persoal próximo (algúns xéneros da prensa no noso caso ou situacións en obras literarias), o *formal* enténdese como unidades que non se empregan cando o teor persoal é próximo e pode equivaler a **académico** e o *vulgar* non aparece en ningún exemplo.

A prensa ten unha característica propia pois dentro dun texto con cohesión textual próxima a unha cohesión máis normativa (abundancia de marcadores e conectadores gramaticais, deíxe textual), dáse paralelamente unha cohesión léxica moi expresiva e valorativa, utilizada para captar e manter a atención do lector. E de aí a gran profusión de unidades fraseolóxicas que engaden un significado pragmático máis rico ao significado literal.

5. Graos de equivalencias fraseolóxicas

Unha vez definidas e seleccionadas as unidades lingüísticas, establecidos os criterios para crear as equivalencias, chegamos á cerna deste traballo. As equivalencias aparecen nas fichas con tres graos (Corpas: 2000):

1. Equivalencia total (**ET**)
2. Equivalencia parcial (**EP**) por diferenza no tu (tipo de unidade: LV locución verbal, LAdv loc. adverbial, LAdx loc.adxectiva, LSubs loc. substantiva), i (ímaxe), nu (nivel de uso), fr (frecuencia).
3. Equivalencia nula (**EØ**)

Para a equivalencia nula, aínda que haxa un elemento léxico equivalente e coa mesma denotación, ao darlle prioridade ao valor pragmático das unidades fraseolóxicas non se considera equivalente tradutolóxico.

Predominan as equivalencias parciais. É indispensable que a denotación coincida para establecer unha equivalencia. Aínda que pareza obvia esta afirmación, existen casos de falsos amigos que poden levar a confusións, ningún presente neste corpus.

Apéndice

Ficha Locucións

1. LO

Procurar (achar) agulha em palheiro LV

Académico

LM

Buscar (procurar/recadar) unha agulla nun palleiro. **EP** fr.

2. LO

Amigo da onça LS

Social, teor persoal próximo

LM

Amigo da cunca de viño **EP** i.

De dentes para fóra **EP** tu (LA)

Ser da unlla longa **EP** tu (LV)

3. LO

Andar [estar] de marcação com LV

Social

LM

Apurar como un can a un **EP** i., fr.

4. LO

Ao pé da letra LAdv

Académico

LM

Ao pé da letra **ET**

Á letra **EP** fr.

Aterse a letra **EP** tu (LV), fr.

5. LO

Aos quatro ventos LAdv

Académico e social

LM

A quen queira oír **EP** tu (LV), i., fr., vp.

Ós catro ventos **ET**

6. LO

Bater um papo LV

Social

LM

Andar afiando o peteiro **EP** i., fr., vp.

Dar á pibela **EP** i., fr.

Estar de palique **EP** i., fr.

Falar barato **EP** i., fr.

7. LO

Cair a ficha LV

Social.

LM

Caer da burra **EP** i., fr., nu (subs)

Caer na conta **EP** i., nu (est)

LO

8. *Comer frango e arrotar peru* LV

Social, clases sociais desfavorecidas que non dispoñen doutros rexistros.

LM

Comer sardiña e arrotar pescada/ polo e arrotar galiña **ET**

¡Moitas olas ao lume e un garavanzo a cocer! **EP** tu (F), i.

9. LO

Com quantos paus se faz uma canoa (LS)

Académico e social

LM

Acusarlle [cantar] as corenta a un **EP** tu (LV), i.

Cantar as do barqueiro a un **EP** tu (LV), i.

Dicir catro frescas **EP** tu (LV), i.

LO

10. *Entregar os pontos* LV

Académico e social

LM

Botalo ao carneiro **EP** i., fr.

Tirar a toalla **EP** i.

11. LO

(Estar) como um peixe n'água LV. No HE aparece como LAdv.

Académico

LM

Estar como (coma) o peixe na auga **ET**

12. LO

Estar (metido) em camisa de onze varas LV

Académico

LM

Armar ao pancho/_ao merlo **EP** i.

Meterse en camisas de once varas **EP** fr

Meterse en debuxos/_en fregados **EP** i.

Meterse en trollos **EP** i.

Meterse nunha esgarabanzada **EP** i.

13. LO

Fazer onda LV

Académico

LM

Armar un baturrillo **EP** i.

Armar un lío **EP** i.

14. LO

Gente fina LS

Social xuvenil

LM

Xente de ben **EP**, nu.

15. LO

Ir de vento em popa LV. No HE aparece como LPr.

Académico e social

LM

Botar pelo **EP** i., fr., nu?

Ir na fura de diante **EP** i., fr. nu?

Marchar vento en popa **ET**

Vento en popa **ET**

16. LO

Jogar (plantar) verde para colher maduro LV

Académico e social

LM

EØ “sondar habilmente a alguén, dicindo algo que provoque unha confesión ou unha información que non conseguiría cunha indagación directa”

17. LO

Marinheiro de primeira viagem LS

Académico e social

LM

EØ “novato, principiante.”

18. LO

Não ser sua praia LV

Social

LM

EØ “Non é o seu ambiente”

19. LO

Nem oito nem oitenta LAdv.

Académico

LM

Nin moito acó nin moito aló **EP** i.

20. LO

Puxar a brasa para a sua sardinha LV

Social

LM

Arrimar a ascua á súa sardiña/ tirar pola brasa para a súa sardiña/ achegar a brasa á _
ET

21. LO

Ser boi de piranha LV

Social

LM

EO “persoa que se somete, ou é sometida, a um sacrificio por algunha cousa ou por outra persoa”

22. LO

Ter a faca e o queijo na mão LV

Académico e social

LM

Cortar o bacallau **EP** i., fr. (> en galego)

Ter a vara e a besta **EP** i.

23. LO

Tocar o barco para frente LV

Académico e social

LM

Ir indo **EP** i., fr. (>en galego)

Ir tirando **EP** i., fr. (> en galego)

24. LO

Varinha de condão LS

Académico

LM

Variña máxica **ET**

25. LO

Vender o peixe LV

Social

LM

Darlles por alí e valerlles **EP** i., fr.

Meter na cabeza **EP** i.

Ficha fórmulas

1. LO

A conversa não chegou na cozinha Interaccional directiva de exhortación

Social, teor xerárquico.

LM

Estás botando as mantas no hospital **EP** tu (LV), i.

Vas/fuches (méteste/metícheste) onde non te chaman **EP** tu (LV), i.

(Non) metas a culler **EP** tu (LV), i.

Non metas os fuciños onde non te chaman **EP** tu (LV), i.

Non metas os narices no enterro **EP** tu (LV), i.

2. LO

Agora [aí] é que são elas ! Asertiva informativa

Social, teor próximo

LM

¡Agora si que a foi! **ET**

Estalarlle unha castaña a alguén **EP** tu (LV), i.

Non sabe o raposo das galiñas que dormen fóra **EP** tu (LV), i.

Verlle as orellas ao lobo **EP** tu (LV), i.

Vírselle encima un chaparrón **EP** tu (LV), i.

3. LO

As paredes têm ouvidos! Directiva

Social, teor distante ou próximo

LM

As paredes falan/oen **EP** fr

As paredes teñen orellas **EP** fr

As silveiras teñen orellas **EP** i, fr.

4. LO

A porta da rua é serventia da casa Directiva de exhortación

Social, teor distante.

LM

EO “Quen non estea contento/ben/satisfeito aquí pode coller a porta!”

5. LO

Até que enfim! Asertiva emocional

Social, teor próximo

LM

Non *é/era* sen tempo **ET** (diferenza no tipo de construción sintáctica)

6. LO

Bem feito Expresiva de insolidariedade

Social, teor próximo.

LM

Estívolle/che ben **ET** (diferenza no tipo de construción)

7. LO

Cá entre nós Fórmula organizadora do discurso de fecho

Social, teor próximo

LM

Acá pra entre nós **ET**

8. LO

Conversa vai, conversa vem Fórmula organizadora do discurso de desenvolvemento

Social, teor próximo

LM

E patatín e patatán **ET**

E tal e que sei eu **ET**

E tumba e dálle e tal que sei eu **EP fr**

E tumba e dálle **EP fr**

9. LO

Dá um tempo! Fórmula interaccional diretiva de exortación

Social xuvenil, teor próximo.

LM

EØ “Espera un pouco; pára un pouco; non me aburras”

10. LO

Deixar pra lá Fórmula directiva de exortación

Social, teor próximo.

LM

Non ser morte de home **EP** i., fr.

Non se acabar o mundo **EP** i., fr.

Conclusións

Comparto con Dobrovól'skij (2000:367) que nas análises contrastivas de unidades fraseolóxicas a estrutura léxica e a base metafórica non deben ser prioritarias. Aínda que o autor parte dun punto de vista contrastivo entre sistemas léxicos, penso que se pode aplicar esta idea a unha análise intertextual. Efectivamente, a maioría das equivalencias parciais que se dan neste traballo establécense con diferenza na imaxe, porén a denotación e o valor pragmático sempre coinciden. Poderíase engadir que o nivel de uso tamén coincide, pero sería necesario un maior número de unidades e contextos para poder constatalo con maior precisión.

Nas locucións é onde máis se dan os elementos culturais propios por medio das metáforas, como por exemplo a fauna local e as crenzas presentes en *amigo da onça* en portugués co equivalente galego de *amigo da cunca de viño*. O que resulta interesante con respecto á utilización do criterio da base metafórica para delimitar o grao de equivalencia é o feito de observar que as fórmulas non se serven do uso deste tropo retórico, senón máis ben da deíxe, con elementos gramaticais indicadores de lugar para aludir a conceptos abstractos e valorativos: *Agora (aí) é que são elas!*, *Cá entre nós!*, *É isso aí!*

Nas fórmulas, como xa foi dito, é importante a presenza de elementos deícticos que se refiren ponderativamente a procesos ou calidades. A lingüística cognitiva é a que explica esta gradación metafórica. É un proceso de habilitación de unidades gramaticais, presente no sistema da linguaxe humana, para cubrir novas necesidades dos falantes que, co uso, poden acabar sistematizándose na lingua. Algúns elementos deícticos da lingua, principalmente que indican espazo e tempo, teñen unha presenza importante nestas unidades con valores abstractos de proceso ou calidade como, por

exemplo, no portugués *agora (aí) é que são elas!* (indica a complicación dunha situación) e un dos equivalentes galegos *agora si que a foi!*

Con relación ao valor pragmático asignado ás unidades fraseolóxicas, cabe comentar que para as locucións case sempre se utilizou o verbo “resaltar” como denotador da forza ilocutiva.

Seguindo esta clasificación de rexistros, para poder establecer o nivel de uso dunha unidade léxica, neste caso dunha unidade fraseolóxica, sería necesario consultar textos dos seis rexistros e avaliar a amplitude do seu rango. Aínda que tal obxectivo non é posible neste pequeno e introdutorio traballo, a lingüística de corpus aporta posibilidades para un pequeno ensaio con esta clasificación. Hai unidades que presentan un rango amplo, é dicir, que poden aparecer en máis dun rexistro.

Bibliografía

- ÁLVAREZ de la GRANJA, M. (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 4, 2003,01-25.
- BUJÁN OTERO, P. (2005): *A fraseoloxía contrastiva alemán-galego e as súas implicacións para a tradución. Estudos das comparacións fixas*. Tese de licenciatura dirixida por A. Á. LUGRÍS e S. M. KÜPPER. Departamento de Tradución e Lingüística, Facultade de Filoloxía e Tradución, Universidade de Vigo.
- CALSAMIGLIA BLANCAFORT, H. e TUSÓN VALLS, A. (2002): *Las cosas del decir*. Ariel, Barcelona.
- CORPAS PASTOR, G. (1996): *Manual de fraseología español*. Gredos, Madrid.
- (2003): “Diseño de una base de datos fraseológica para la traducción asistida por ordenador (TAO)” en *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y tradutológicos*. Iberoamerica, Madrid – Vervuert, Frankfurt, 193-204.
- (2003): “Acerca de la (in)traducibilidad de la fraseología” en *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y tradutológicos*. Iberoamerica, Madrid - Vervuert, Frankfurt, 276-310.
- FEIXÓ, X. ; PENA, X.A. ; LÓPEZ, C. ; ARIAS, V. e FERREIRO, M.I. (2000): *Diccionario Cumio da lingua galega en cd-rom*. Edicións do Cumio, Vigo.
- GESTIDO de la TORRE, Eloi (2005): *Perspectiva etnográfica para a análise do galego coloquial. Revisión teórica e aplicación do modelo SPEAKING aos eventos comunicativos de sobremesa; consideracións sobre as fórmulas*. Tese de licenciatura dirixida polo Dr. Xohán Paulo Rodríguez Yáñez, Facultade de Filoloxía e Tradución, Universidade de Vigo.
- HOUAISS, A. (2001): *Dicionário Eletrônico Houaiss da Língua Portuguesa*. Editora Objetiva Ltda, Rio de Janeiro.
- LÓPEZ TABOADA, C. e SOTO ARIAS, M^a do R. (1995): *Así falan os galegos. Fraseoloxía da lingua galega. Aplicación didáctica*. Galinova, A Coruña.

- OSTOJSKA ASENSIO, M. (ed.) (2001): *Gran diccionario Espasa español-portugués/portugués-español*. Editorial Espasa Calpe S.A., Madrid.
- PENADÉS MARTÍNEZ, I. (2005): *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español*. Arco/Libros S.L., Madrid.
- RAKOTOJOELIMARIA, Agathe (2004): *Esbozo de un diccionario de locuciones verbales español-malgache*. Tese de doutoramento dirixida pola Dra. Inmaculada Penadés Martínez, Departamento de Filología, Facultad de Filosofía y Letras, Universidad de Alcalá de Henares.
- SANTAMARINA, Antón (coord.) (2004): *Diccionario de dicionarios*. Instituto da Lingua Galega e Xunta de Galicia, Santiago de Compostela.
- XATARA, C. e LEONARDO de OLIVEIRA, W. (2002): *Dicionário de provérbios idiomatismos e palavras francês-português/port.-fr.* Cultura, São Paulo.